

Istraživački izvještaj

— Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj

NARUČITELJ

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE
SELSKA CESTA 112A
10000 ZAGREB, HRVATSKA

PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

TRAVANJ-SVIBANJ-LIPANJ-SRPANJ 2013.

IZVRŠITELJ

TARGET D.O.O. ZA ISTRAŽIVANJE TRŽIŠTA I
ISPITIVANJE JAVNOG MNIJENJA
KNEZA MISLAVA 5/3, ZAGREB
DR.SC. DARJA MASLIĆ-SERŠIĆ
DR.SC. ANTON VUKELIĆ



[Centar za] **mirovne** [studije]

ZAGREB, SRPANJ 2013.

IZDAVAČ

Centar za mirovne studije

ZA IZDAVAČA

Sara Lalić

IZVOĐAČ ISTRAŽIVANJA

Target d.o.o za istraživanje tržišta

KOREKTURA

Sara Lalić

DIZAJN

kuna zlatica

TISAK

Kerschoffset Zagreb d.o.o.

NAKLADA

200

CIP ZAPIS DOSTUPAN U RAČUNALNOM KATALOGU NACIONALNE I

SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U ZAGREBU POD BROJEM 849801.

ISBN 978-953-7729-17-2

Zagreb, srpanj 2013.



OVA PUBLIKACIJA NASTALA JE U SKLOPU PROVEDBE PROJEKTA "JAČANJE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA ZA UČINKOVITU PROVEDBU I PRAĆENJE PROVEDBE ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE U RH" FINANCIRANOG KROZ PROGRAM PRETPRISTUPNE POMOĆI EU – IPA 2008 EUROPSKE UNIJE KOJEG PROVODI CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE. STAVOVI IZNESENI U NJOJ NE PREDSTAVLJAJU SLUŽBENI STAV EUROPSKE UNIJE VEĆ SU ISKLJUČIVO STAJALIŠTE IZDAVAČA.



URED ZA UDRUGE REPUBLIKE HRVATSKE

Sadržaj:

- 1 Uvod - problem, svrha i ciljevi istraživanja — 5
- 2 Uzorak i metoda prikupljanja podataka — 7

3 Rezultati — 11

PRVI DIO: OPĆENITI STAVOVI – POPULACIJSKI

PARAMETRI I INDIVIDUALNE RAZLIKE — 11

NACIONALNI I VJERSKI IDENTITET, STAVOVI PREMA DISKRIMINACIJI STRANACA — 11

KSENOFOBIJA I MULTIKULTURALIZAM — 14

ZAKLJUČAK — 17

SOCIO-DEMOGRAFSKI PREDIKTORI ISPITIVANIH STAVOVA — 18

ZAKLJUČAK — 21

DRUGI DIO: STAVOVI PREMA DODJELI HRVATSKOG DRŽAVLJANSTVA STRANCIMA TE USELJENICIMA RAZLIČITIH KATEGORIJA — 21

STAVOVI PREMA DODJELI DRŽAVLJANSTVA

IMIGRANTIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ — 21

STAVOVI GRAĐANA PREMA RAZLIČITIM KATEGORIJAMA IMIGRANATA — 22

ZAKLJUČAK — 23

TREĆI DIO: KSENOFOBIJA PREMA ODREĐENIM

NACIJAMA, RASAMA I SKUPINAMA — 23

ZAKLJUČAK — 27

KLJUČNI NALAZI — 27

4 Prilog — 31

1 Uvod - problem, svrha i ciljevi istraživanja

Ulaskom Republike Hrvatske u EU, dodatno se aktualizirao problem migracija stanovništva i pitanje prihvaćanja imigranata od strane domicilnog stanovništva. Provedenim istraživanjem želio se dobiti uvid u stavove punoljetnih građana RH na temu useljavanja stranaca. Istražilo se u kojoj mjeri se odrasli stanovnici osjećaju ugroženo te izražavaju li određenu bojaznost, kako za vlastitu osobnu poziciju, tako i za hrvatsko društvo i njegovu kulturu u cjelini. Cilj je bio izdvojiti i one pozitivne stavove o strancima kojima se oni doživljavaju kao vrijednost koja obogaćuje hrvatsko društvo. Analiziran je problem tolerancije, diskriminacijski stavovi te stavovi građana o pravima doseljenika s posebnim naglaskom na pitanje dobivanja državljanstva. Nadalje, istraživanje se konkretnije usredotočilo na stavove o pojedinim etničkim, vjerskim i drugim skupinama. U konačnici, istraživanje je povezalo prethodno navedene stavove s pojedinim socio-demografskim obilježjima građana ali i njihovim određenim političkim i vjerskim opredjeljenjima.

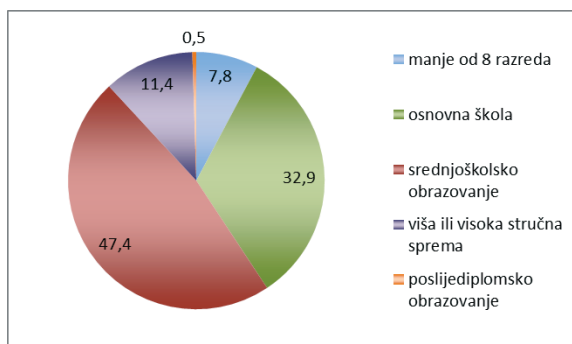
2 Uzorak i metoda prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku odrasle populacije građana Hrvatske, primjenom strukturiranog upitnika. Upitnici su primjenjivani individualno, u domovima ispitanika, a sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno.

Ukupan uzorak činilo je 800 ispitanika, prosječne dobi 45.3 godine (raspon godina starosti od 18 – 93). 52.7% uzorka su činile žene, a 47.3% muškarci. Većina ispitanika, njih 89.2% izjasnili su se kao Hrvati, 7.3% Srbi te 1.6% Bošnjaci. Ostale nacionalne skupine bile su zastupljene s manje od 1% ukupnog uzorka. Također, velika većina ispitanika, njih 83.8% smatra se pripadnicima rimokatoličke vjeroispovijesti, 7.9% pravoslavne, a 1.1% islamske. Ateistima ili agnosticima smatra se 6.7% ispitanika.

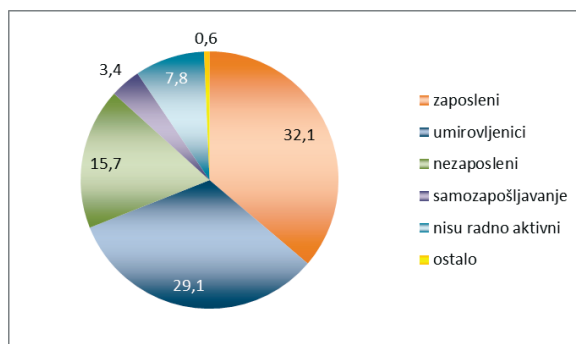
Približno polovica ispitanika, njih 49.5% živi u braku, a 4,1% u izvanbračnoj zajednici. Samaca je 27.2%, 12.2% su udovice ili udovci, a 7% ispitanika je razvedeno ili rastavljeno. Preko polovice uzorka, 64.1% činili su roditelji, odnosno osobe koje imaju vlastitu djecu, bez obzira na njihovu dob. Više od polovice roditelja, njih 62.5% (40.1% od ukupnog uzorka) živi u kućanstvu s malodobnom djecom, u velikoj većini slučajeva s jednim ili dvoje djece. U 15.3% slučajeva radilo se o samačkim kućanstvima. U većini slučajeva, 76.7%, radilo se o kućanstvima u kojima žive 2-5 osoba.

Otpriblike polovica ispitanika, 47.4%, ima završen neki oblik srednjoškolskog obrazovanja: trogodišnje stručno srednjoškolsko obrazovanje ima 14.1% ispitanika, a četverogodišnje 33.3%. Završenu osmogodišnju osnovnu školu ima 32.9% ispitanika. Završenu fakultet ili drugo obrazovanje koje podrazumijeva visoku ili višu stručnu spremu ima 11.4% ispitanika, dok manje od 1% (0.5%) čine ispitanici koji su završili neki oblik poslijediplomskog obrazovanja. 7.8% ispitanika nema završenu osmogodišnju osnovnu školu.



SLIKA 1. Obrazovna struktura uzorka (N=800)

Približno trećinu uzorka, 32.1%, činile su zaposlene osobe u punom radnom odnosu, s radnim ugovorom na određeno (12.3%) ili neodređeno (19.8%) vrijeme. Umirovljenika je bilo 29.1%, nezaposlenih 15.7%, učenika ili studenata 11.2%. Manji dio uzorka, 7.8%, činile su osobe koje nisu aktivne na tržištu rada (kućanice ili nezaposlene osobe koje ne traže posao), a 3.4% uzorka su činile osobe koje se samozapošljavaju (vlasnici obrta, trgovine, poslodavci).



SLIKA 2. Radna struktura uzorka (N=800)

23.6% ispitanika je izjavilo da ukupni prihodi njihovog kućanstva iznose do 3000 kn, 20.8% izjavljuje da se isti kreću između 3001 i 6000 kn, 18.8% između 6001 i 10000 kn, a 11.5% između 10001 i 15000 kn. 4.5% ispitanika izjavljuje da su ukupni prihodi njihovog kućanstva veći od 15000 kn. Čak 20.5% ispitanika je izjavilo da ne zna ili ne želi odgovoriti na ovo pitanje.

Anketirani uzorak ne odstupa bitno od ciljane populacije, a prikupljeni podaci su ponderirani u skladu sa spolnom i dobnom strukturom populacije te regionalnom raspodjelom stanovništva (DZS: Popis stanovništva, 2011).

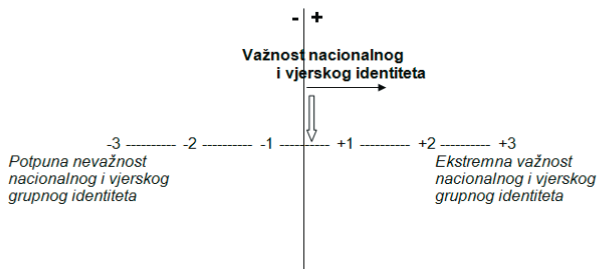
3 Rezultati

PRVI DIO: OPĆENITI STAVOVI – POPULACIJSKI PARAMETRI I INDIVIDUALNE RAZLIKE

NACIONALNI I VJERSKI IDENTITET, STAVOVI PREMA DISKRIMINACIJI STRANACA

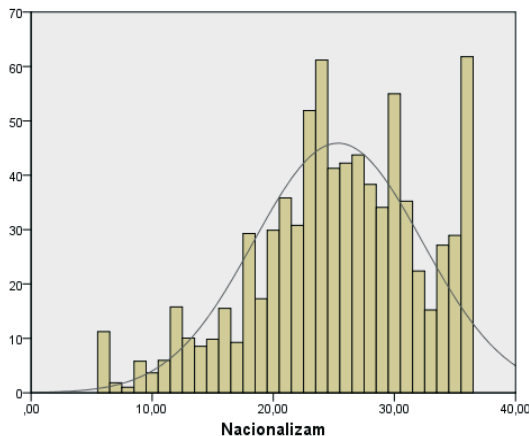
Tri su općenita i povezana stava bila predmet interesa ovog istraživanja: (1) nacionalni i vjerski identitet, (2) ksenofobija i (3) multikulturalizam.

Snagu nacionalnog i vjerskog identiteta definiramo kroz stupanj važnosti koji pojedinac pridaje pripadnosti svojoj naciji i religiji te stupanj u kojem se poistovjećuje s ovim grupnim identitetima. U ovom su istraživanju nacionalni i vjerski identitet mjereni skalom od 6 pitanja: 3 su se odnosila na nacionalni, a 3 na vjerski identitet. Ispitanici su procjenjivali koliko im je važna pripadnost vlastitoj naciji, koliko nacionalna pripadnost određuje njihov identitet te osjećaju li se osobno kritiziranima kada netko tko nije pripadnik njihove nacije kritizira pripadnike njihove nacije. Također su procjenjivali koliko im je važna vjera, koliko se pridržavaju vjerskih načela u svakodnevnom životu te koliko redovito odlaze na bogoslužja. Skala je pokazala visoku homogenost (Cronbach alpha = 0.89) pa je opravdano koristiti ukupnu procjenu kao mjeru nacionalnog i vjerskog identiteta. Ispitanici su odgovore iskazivali na bipolarnoj ljestvici od 6 stupnjeva, pri čemu procjene -1, -2 i -3 ukazuju na relativnu nevažnost nacionalnog i vjerskog identiteta u ukupnom identitetu pojedinca, dok procjene +1, +2 i +3 ukazuju na relativno važnu ulogu nacionalnog i vjerskog identiteta u ukupnom identitetu pojedinca. Prosječna procjena je iznosila +0.72 i sam instrument ukazuje na važnost nacionalnog i vjerskog identiteta građana Hrvatske.



SLIKA 3. Prosječne procjene snaga nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta. (Legenda: okomita strelica pokazuje prosječnu vrijednost, a vodoravna smjer nakupljanja većine rezultata u smjeru viših vrijednosti.)

Distribucija rezultata pokazuje jasnu pozitivnu asimetriju, odnosno veću zastupljenost viših vrijednosti. To znači da je većina ispitanika iskazala snažan i vrlo snažan nacionalni i vjerski identitet, a manjini ovi identiteti nisu važni.

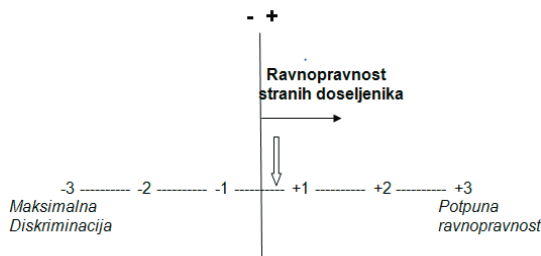


SLIKA 4. Distribucija kumuliranih rezultata na skalama važnosti nacionalnog i vjerskog identiteta (stupnjevi 1-6; minimalni mogući rezultat 6, maksimalni 36)

Budući da su velika većina njih pripadnici hrvatske nacije i rimokatoličke vjeroispovijesti, možemo zaključiti da su ovi grupni identiteti važna odrednica suvremenog hrvatskog društva. U odnosu na druge europske zemlje, a posebno one zapadne, nacionalni i vjerski identitet naših građana snažnije je izražen.

Stavove prema diskriminaciji stranih doseljenika u Republici Hrvatskoj mjerili smo skalom od 10 čestica u kojima su ispitanici trebali procijeniti koliko podržavaju jednakost položaja državljana RH i stranih doseljenika u području pravosuđa, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite i zapošljavanja, te koliko podržavaju pravo stranih državljana na korištenje vlastitog jezika, očuvanje vlastite kulture, slobodu govora i javnih istupa, zaštitu od diskriminacije, spajanje obitelji te besplatno učenje hrvatskog jezika. Skala je pokazala izuzetno visoku unutarnju homogenost (Cronbach alpha = 0.92) pa je opravdano koristiti ukupan rezultat kao mjeru sklonosti diskriminaciji stranaca. Ponovno su odgovori iskazivani na ljestvici od 6 stupnjeva, pri čemu procjene -1, -2 i -3 ukazuju na relativnu sklonost diskriminaciji, dok procjene +1, +2 i +3 ukazuju na relativnu podršku ravnopravnosti stranih doseljenika

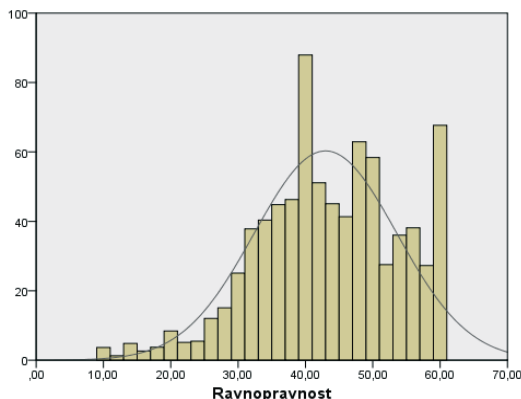
u odnosu na državljane Hrvatske u navedenim, važnim, aspektima građanskih prava i slobode. Prosječna procjena je iznosila $+0,80$ i ona ukazuje na ukupnu sklonost građana Hrvatske da podrže ravnopravni tretman stranih doseljenika u odnosu na državljane RH.



SLIKA 5. Prosječne procjene stava prema diskriminaciji stranaca (Legenda: okomita strelica pokazuje prosječnu vrijednost, a vodoravna smjer nakupljanja većine rezultata u smjeru viših vrijednosti.)

Zanimljivo je da je najvišu prosječnu procjenu dobila čestica prava na zaštitu od diskriminacije ($+1.27$), a najnižu ona vezana uz jednaka prava pri zapošljavanju ($+0.29$). Uspoređujući netom spomenute rezultate s istraživanjem provedenim u petnaestak zapadnih zemalja EU (Racism and Xenophobia in Europe, 1997), evidentno je kako su hrvatski državljani i državljani Zapadne Europe u jednakoj mjeri suglasni s temeljnim pravima za doseljenike. Hrvati su nešto restriktivniji tek kod prava na obrazovanje, korištenje jezika, prava na slobodu govora i javnih istupa te prava na spajanje obitelji. Dok to osporava otprilike petina građana EU, u Hrvatskoj to vrijedi za trećinu punoljetnih građana. Generalno zaključujemo, kako građani Hrvatske izražavaju jasnu deklarativnu podršku nediskriminaciji, ali su puno manje uvjereni u ispravnost i njene primjene u svakodnevnom životu.

Distribucija rezultata je jasno pozitivno asimetrična što ponovno ukazuje na veću zastupljenost antidiskriminacijskih od diskriminacijskih stavova.



SLIKA 6. Distribucija kumuliranih rezultata na skali stavova prema diskriminaciji (stupnjevi 1-6; minimalni mogući rezultat 10, maksimalni 60)

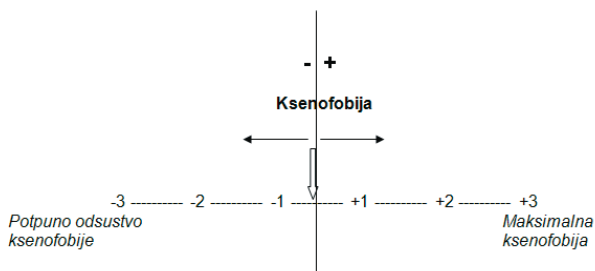
Ovu činjenicu, kao i nesklonost diskriminaciji na deklarativnoj razini, možemo smatrati pozitivnom stečevinom i solidnim temeljem za psihosocijalne intervencije usmjerene ka sprečavanju diskriminacije stranaca.

KSENOFOBIJA I MULTIKULTURALIZAM

Ksenofobiju definiramo kao općeniti negativan stav i netrpeljivost prema članovima vanjske grupe, odnosno kroz predrasude prema osobama koje doživljavamo strancima. U užem smislu, ksenofobijom smatramo one negativne stavove prema strancima u čijoj se podlozi nalazi strah ili osjećaj ugroženosti. Najčešće se pod konceptom ksenofobije ispituju na strahu temeljene negativne reakcije prema strancima i imigrantima. Pritom su područja ovih strahova sljedeća: osobna sigurnost, kulturni identitet i politička lojalnost. Drugim riječima, predrasude i netrpeljivost prema strancima se temelje na strahu da će oni ugroziti našu osobnu sigurnost i sigurnost naše imovine, da ćemo zbog njihove prisutnosti trebati mijenjati vlastitu kulturu i izgubiti kulturni identitet, da će oni svojom neloyalnošću ugroziti stabilnost naše države te da neće voditi računa o njenoj dobrobiti.

Ksenofobične stavove prema useljavanju stranaca u Hrvatsku mjerili smo skalom od 9 čestica koja mjeri predrasude i strahove u svim navedenim područjima. Skala je pokazala visoku unutarnju homogenost (Cronbach alpha = 0.89). Ispitanici su procjene svojih stavova iskazivali na ljestvici od 6 stup-

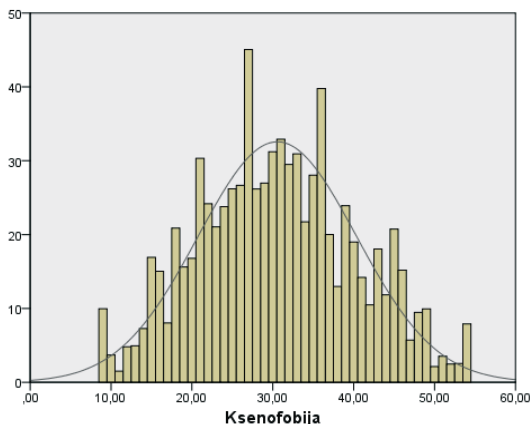
njeva, pri čemu procjene -1, -2 i -3 ukazuju na relativno odsustvo ksenofobija, a procjene +1, +2 i +3 ukazuju na relativnu prisutnost ksenofobije u stavovima prema useljavanju stranaca u Republiku Hrvatsku. Prosječna procjena iznosi -0,11 i navodi na zaključak kako u građani RH u prosjeku laviraju na granici između ksenofobičnih i podržavajućih stavova prema useljavanju stranaca u Hrvatsku.



SLIKA 7. Prosječna izraženost ksenofobije (Legenda: okomita strelica pokazuje prosječnu vrijednost, a vodoravne strelice ilustriraju simetričnu distribuciju rezultata.)

Zanimljivo je da u prosjeku ksenofobiju iskazuju u dva područja: strahu da će strani doseljenici oduzimati posao ljudima koji oduvijek tu žive (+0.39) i sumnji da strancima neće biti interes naše zemlje na prvom mjestu (+0.47). U smjeru ksenofobije prisutan je i strah da će u slučaju rata ili napetosti, strani doseljenici biti lojalni zemljama iz kojih potječu, a ne Hrvatskoj (+0.09).

Detaljnija distribucija rezultata evidentna je iz slike 8.

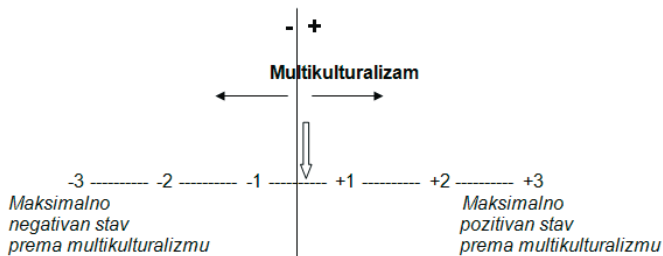


SLIKA 8. Distribucija kumuliranih rezultata na skali ksenofobije (stupnjevi 1-6; minimalni mogući rezultat 9, maksimalni 54)

Distribucija rezultata je simetrična, pa možemo zaključiti da podjednaki broj građana Hrvatske iskazuje ksenofobične i blagonaklone stavove prema stranim doseljenicima. Posljedica je prosječna vrijednost bliska neutralnoj točki.

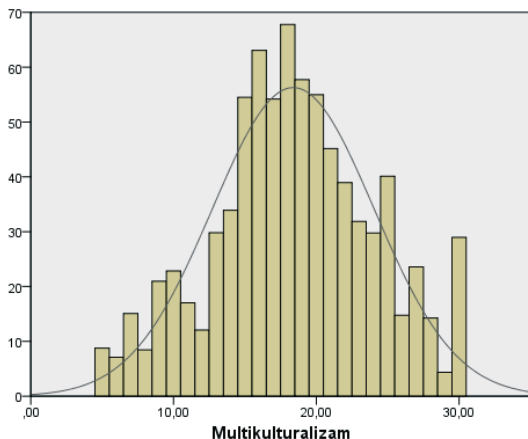
Posebnom skalom od 5 čestica ispitani su **stavovi prema multikulturalnom društvu**. Suprotno ksenofobiji, multikulturalizam podrazumijeva pozitivne stavove prema životu u društvu čiji su članovi pripadnici različitih kultura, vjeroispovijesti, rasa i nacija. Ljudi koji podržavaju multikulturalizam preferiraju suživot sa različitimima, umjesto straha, u kontaktu i suživotu s drugim kulturama vide priliku za vlastitim rastom i razvojem te smatraju da je multikulturalnost povezana s društvenim blagostanjem. Česticama su obuhvaćeni sljedeći stavovi: preferiranje života u sredini u kojoj žive ljudi različitih vjera, nacija i porijekla; odobravanje povezanosti stranaca s vlastitom kulturom i korijenima; podrška doseljavanju stranaca u Hrvatsku; povjerenje da su stranci spremni podržati našu zemlju u slučaju krize; uvjerenje da strani doseljenici obogaćuju kulturu Hrvatske. Ponovno su odgovori iskazivani na ljestvici od 6 stupnjeva, pri čemu procjene -1, -2 i -3 ukazuju na negativne stavove prema multikulturalizmu, a procjene +1, +2 i +3 ukazuju na pozitivne stavove prema multikulturalizmu. Skala je pokazala visoku unutaraju homogenost (Cronbach alpha = 0.87), pa je moguće koristiti sumativne rezultate na svih 5 čestica kao mjeru ukupnog stava prema multikulturalizmu. Prosječna vrijednost iznosi +0.18 i slično kao i u slučaju ksenofobije, pokazuje da građani Hrvatske u prosjeku pokazuju blagi pozitivan stav prema multikulturalizmu.

Prosječni stavovi vezani uz multikulturalizam ilustrirani su na Slici 9.



SLIKA 9. Prosječna izraženost multikulturalizma. (Legenda: okomita strelica pokazuje prosječnu vrijednost, a vodoravne strelice ilustriraju simetričnu distribuciju rezultata.)

Distribucija rezultata je simetrična i ukazuje na podjednaku zastupljenost pozitivnih i negativnih stavova prema multikulturalizmu.



SLIKA 10. Distribucija kumuliranih rezultata na skali multikulturalizma (stupnjevi 1-6; minimalni mogući rezultat 5, maksimalni 30)

Uspoređujući netom spomenute rezultate s istraživanjem provedenim u petnaestak zapadnih zemalja EU (Racism and Xenophobia in Europe, 1997), evidentno je kako su hrvatski državljani ipak nešto skeptičniji prema multikulturalnim vrijednostima od državljana Zapadne Europe. Tako npr. dok 76% građana Europe smatra da je “ugodno živjeti u sredini s različitim vjerama i nacijama”, to vrijedi tek za 56% Hrvata. Identično dokazuje i Eurobarometar (1997, 2000, 2003), dok 60% europskih ispitanika smatra da stranci obogaćuju kulturu imigracijske zemlje, Hrvati to potvrđuju u 53% slučajeva.

ZAKLJUČAK

Možemo zaključiti kako na općenitoj razini građani Hrvatske u prosjeku ne podržavaju diskriminaciju, podržavaju multikulturalizam i ne iskazuju izražite ksenofobične stavove. Pritom iskazuju važnost nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta.

Prosječne vrijednosti kreću se oko neutralne točke na svim izmjerenim stavovima, a raspodjela procjena pokazuje da se većina građana ne smješta u

pozitivnom ili u negativnom dijelu pojedinog stava. Kada govorimo o snazi nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta te nesklonosti diskriminaciji, težište uzorka je u području viših vrijednosti. U slučaju ksenofobije i multikulturalizma, distribucije su simetrične, pa možemo zaključiti da građane Republike Hrvatske u podjednako mjeri čine oni koji izražavaju ksenofobiju i oni koji podržavaju multikulturalizam.

SOCIO-DEMOGRAFSKI PREDIKTORI ISPITIVANIH STAVOVA

Kao što je u prethodnom odlomku opisano, ispitane općenite stavove karakteriziraju populacijski parametri bliski neutralnim vrijednostima i velike individualne razlike koje u kvalitativnom smislu razlikuju građane Hrvatske na one koji iskazuju ksenofobiju i sklonost diskriminaciji te one koji podržavaju multikulturalizam i ravnopravnost stranih doseljenika u odnosu na hrvatske građane. To vrijedi i za nacionalni i vjerski grupni identitet.

U ovom dijelu bavit ćemo se pitanjem koliko se ove individualne razlike mogu objasniti socio-demografskim karakteristikama ispitanika. Drugim riječima, pažnju ćemo usmjeriti na socio-demografske prediktore individualnih razlika u izraženosti nacionalnog i vjerskog identiteta, stavova prema diskriminaciji stranih doseljenika, ksenofobije i multikulturalizma. Pritom su, također na temelju samoiskaza, mjerene sljedeće demografske karakteristike: spol, dob, razina obrazovanja, prosječni mjesečni prihodi kućanstva. Pored toga, mjerene su i sljedeće psiho-socijalne karakteristike ispitanika: doticaj s pripadnicima drugih nacija kroz dvije varijable – obiteljske veze s pripadnicima drugih nacija (1- uža obitelj, 2-šira obitelj, 3-ne) i prijateljske veze s pripadnicima drugih nacija (1-bliski prijatelji, 2-širi krug prijatelja, 3-ne); doticaj s pripadnicima drugih vjeroispovijesti kroz sukladne dvije varijable - iskustvo mijenjanja mjesta boravišta (1-ne; 2-unutar RH; 3-inozemstvo; 4-i unutar RH i inozemstvo); politička orijentacija na skali lijevo-desno (1-7); procjena ekonomske sigurnosti u narednih godinu dana (vjerojatnost smanjenja prihoda, procijenjena na ljestvici 1-nimalo vjerojatno do 6 – vrlo vjerojatno).

Proveli smo četiri odvojene linearne regresijske analize za svaki od navedenih stavova kao kriterijskom varijablom te navedenim socio-demografskim i psihosocijalnim varijablama kao prediktorima. Odabrani prediktori objasnili su značajan udio varijance sva četiri stava: ukupno 16% individualnih razlika u ksenofobiji ($R=0.41$; $\text{adj}R^2 = 0.16$); 14% individualnih razlika u antidiskri-

minacijskim stavovima ($R=0.39$; $\text{adj}R^2 = 0.14$); 23% individualnih razlika u podršci multikulturalizmu ($R=0.49$; $\text{adj}R^2 = 0.23$) i 29% važnosti nacionalnog i vjerskog identiteta ($R=0.55$; $\text{adj}R^2 = 0.29$).

Značajni prediktori važnosti nacionalnog i grupnog identiteta su: spol, dob, doticaj s pripadnicima drugih vjeroispovijesti, politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno i ekonomska nesigurnost. Pritom veći stupanj nacionalnog i vjerskog identiteta iskazuju žene, stariji, oni koji među prijateljima nemaju osobe drugih vjeroispovijesti, oni koji više desnom procjenjuju svoju političku orijentaciju te oni koji osjećaju višu ekonomsku nesigurnost.

Značajni prediktori antidiskriminacijskih stavova prema strancima su: doticaj s pripadnicima drugih nacija, politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno i ekonomska nesigurnost. Veću sklonost ravnopravnom tretiranju stranih doseljenika u odnosu na hrvatske državljane iskazuju oni koji imaju prijatelje drugih nacija, više lijevom procjenjuju svoju političku orijentaciju i osjećaju veću ekonomsku sigurnost.

Značajni prediktori ksenofobije su: dob, doticaj s drugima nacijama, politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno, iskustvo s mijenjanjem boravišta, stupanj obrazovanja i doživljaj ekonomske nesigurnosti. Veću ksenofobiju iskazuju stariji, oni koji nemaju među prijateljima pripadnike drugih nacija, oni koji više desnom procjenjuju svoju političku orijentaciju, oni koji imaju manje iskustva s mijenjanjem mjesta boravišta, oni nižeg obrazovanja te oni koji osjećaju veću ekonomsku nesigurnost.

Značajni prediktori podrške multikulturalizmu su: doticaj s pripadnicima drugih nacija, politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno, iskustvo mijenjanja mjesta boravišta, i ekonomska nesigurnost. Veći multikulturalizam iskazuju oni koji među prijateljima imaju pripadnike drugih nacija, oni koji imaju iskustva s mijenjanjem mjesta boravišta, oni koji više lijevom procjenjuju svoju političku orijentaciju te oni koji osjećaju manju ekonomsku nesigurnost.

TABLICA 1. Socio-demografski prediktori snage nacionalnog i vjerskog identiteta, antidiskriminacijskih stavova, ksenofobije i multikulturalizma (rezultati linearnih regresijskih analiza)

PREDIKTORI	NACIONALNI / VJERSKI IDENTITET	ANTI-DISKRIMINACIJSKI STAVOVI	KSENOFOBIIJA	MULTIKULTURALIZAM
SPOL	.084**	.036	-.001	.047
DOB	.144**	-.004	.087*	-.050
PRIHODI	.020	-.050	-.007	-.042
STUPANJ OBRAZOVANJA	-.047	.018	-.158**	.066
ODSUSTVO DOTICAJA S DRUGIM NACIJAMA – OBITELJ	.019	.079	.010	.007
ODSUSTVO DOTICAJA S DRUGIM NACIJAMA – PRIJATELJI	.074	-.292**	.255**	-.284**
ODSUSTVO DOTICAJA S DRUGIM VJEROISPOVIJESTIMA – OBITELJ	.079	-.103 (p=.05)	.022	-.023
ODSUSTVO DOTICAJA S DRUGIM VJEROISPOVIJESTIMA – PRIJATELJI	.127*	.038	-.102	-.028
ISKUSTVO MIJENJANJA MJESTA BORAVIŠTA	-.023	.016	-.080*	.079*
POLITIČKA ORIJENTACIJA NA DIMENZIJI LIJEVO-DESNO	.350**	-.072*	.168**	-.190**
DOŽIVLJAJ EKONOMSKE NESIGURNOSTI	.133*	-.170**	.096**	-.157**
R	.55**	.39**	.41**	.49**
R2	.30	.15	.17	.24
ADJR2	.29	.14	.16	.23

Legenda: spol (1-M; 2-Ž); razina obrazovanja (1-6); doticaj s pripadnicima drugih nacija/vjeroispovijesti (1- uža obitelj, 2-šira obitelj, 3-ne; 1-bliski prijatelji, 2-širi krug prijatelja, 3-ne); iskustvo mijenjanja mjesta boravišta (1-ne; 2-unutar RH; 3-inozemstvo; 4-i unutar RH i inozemstvo); politička orijentacija na skali lijevo-desno (1-7); procjena ekonomske sigurnosti u narednih godinu dana (vjerojatnost smanjenja prihoda, 1 – 6); * p < .05; ** p < .01.

ZAKLJUČAK

Općenito možemo zaključiti kako su snaga nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta, antidiskriminacijski stavovi, ksenofobija i multikulturalizam povezani s nekim demografskim značajkama građana. Međutim, ove veze nisu snažne i vezane su samo za neke stavove: dob je povezana samo s dva stava (nacionalnim/vjerskim identitetom te ksenofobijom), a stupanj obrazovanja samo s ksenofobijom. Također, važno je primijetiti da prihodi kućanstva, odnosno objektivni ekonomski status građana nije povezan niti sa jednim ispitivanim stavom. Ovo istraživanje ruši čestu predrasudu o tome da je socio-ekonomski status per se (najbolje ga opisuju stupanj obrazovanja i prihodi) valjan statistički prediktor ove vrste stavova.

Nasuprot tome, važno je istaknuti kako je doživljaj ekonomske nesigurnosti (a ne visina mjesečnih prihoda) značajan prediktor svih ispitivanih stavova te povezan s nacionalizmom, ksenofobijom, diskriminacijom stranaca i negativnim stavom prema multikulturalizmu. Također, važnim faktorom pokazuje se i doticaj s pripadnicima drugih nacija ili vjeroispovijesti te iskustvo mijenjanja mjesta boravišta. Politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno očekivani je značajan prediktor svih ispitivanih stavova. Ona obuhvaća svjetonazorske stavove koji se izravno manifestiraju u mjerenim stavovima.¹

DRUGI DIO: STAVOVI PREMA DODJELI HRVATSKOG DRŽAVLJANSTVA STRANCIMA TE USELJENICIMA RAZLIČITIH KATEGORIJA

Općeniti stavovi opisani u prethodnom poglavlju konkretizirani su kroz stavove o dodjeli hrvatskog državljanstva stranim doseljenicima te stavove prema otvorenosti Hrvatske prema useljenicima različitih kategorija, prvenstveno s obzirom na motive imigracije.

STAVOVI PREMA DODJELI DRŽAVLJANSTVA IMIGRANTIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ispitanici su na bipolarnoj ljestvici od 6 stupnjeva procjenjivali slaganje s četiri tvrdnje koje izražavaju manje ili više restriktivan ili liberalan stav prema

¹ **ISPITIVANE** su i razlike u prosječnim stavovima između ispitanika koji su izjavili da su glasači HDZ-a i onih SDP-a i na sve četiri mjere utvrđene su statistički značajne razlike u očekivanom mjeru. Glasači HDZ-a u prosjeku imaju snažniji nacionalni i vjerski identitet i u većoj mjeri iskazuju ksenofobiju od glasača SDP-a. Glasači SDP-a u značajno većoj mjeri podržavaju ravnopravnost stranaca i multikulturalizam od glasača HDZ-a.

odjeli državljanstva imigrantima. Ponovno su procjene -1, -2 i -3 odražavale stupnjeve neslaganja s tvrdnjom, a procjene +1, +2 i +3 stupnjeve slaganja (kao i u prethodnim skalama, nije bilo neutralne točke). Rezultati su prikazani u Tablici 2.

TABLICA 2. Prosječno slaganje s tvrdnjama koje opisuju manje ili više restriktivni, odnosno liberalan stav prema dodjeli hrvatskog državljanstva stranim useljenicima

TVRDNJA	PROSJEČNO SLAGANJE
Svi strani doseljenici trebali bi nakon određenog perioda automatski dobiti državljanstvo RH.	-0.46
Članovima uže obitelji stranih doseljenika trebalo bi omogućiti dobivanje državljanstva RH.	-0.45
Samo strani doseljenici koji su u stalnom radnom odnosu trebali bi dobiti državljanstvo RH.	+0.09
Hrvatsko državljanstvo trebalo bi dodjeljivati strancima samo u rijetkim i posebnim slučajevima.	+0.12

Rezultati pokazuju da se građani Hrvatske u većoj mjeri slažu s restriktivnom nego liberalnom politikom dodjele državljanstva stranim doseljenicima.

STAVOVI GRAĐANA PREMA RAZLIČITIM KATEGORIJAMA IMIGRANATA

Ispitanici su na bipolarnoj ljestvici od 6 stupnjeva procjenjivali u kojoj mjeri podržavaju otvorenost Hrvatske prema tri skupine doseljenika: ekonomskim imigrantima (osobama koje useljavaju u Hrvatsku radi zaposlenja), strancima koji dolaze na školovanje te tražiteljima azila (izbjeglice iz različitih zemalja koje traže zaštitu Hrvatske). Ponovno su procjene -1, -2 i -3 odražavale stupnjeve neslaganja s tvrdnjom, a procjene +1, +2 i +3 stupnjeve slaganja (kao i u prethodnim skalama, nije bilo neutralne točke). Rezultati su prikazani u Tablici 3.

TABLICA 3. Prosječna podrška otvorenosti Hrvatske prema različitim skupinama imigranata s obzirom na svrhu njihovog useljavanja

SVRHA USELJAVANJA	PROSJEČNO SLAGANJE
Ekonomski imigranti	-0.46
Stranci koji dolaze na školovanje	+0.95
Tražitelji azila	-0.18

Rezultati pokazuju da hrvatski građani u prosjeku iskazuju jedino blago pozitivan stav prema useljavanju stranaca koji u Hrvatsku dolaze radi školovanja, dok imaju negativan stav prema useljavanju ekonomskih imigranata i tražitelja azila.

ZAKLJUČAK

Iako dosad nemaju većih iskustava s useljavanjem stranaca u Republiku Hrvatsku, ili možda baš zbog toga, naši građani u prosjeku imaju restriktivne stavove prema useljavanju stranaca i dodjeli hrvatskog državljanstva. Jedan od razloga je svakako i ekonomska kriza, odnosno manjak ponude zaposlenja i visoka stopa nezaposlenosti. To ilustrira i jasno negativan stav prema ekonomskim imigrantima. Iako Hrvatska spada u one europske zemlje čiji su se građani u nedavnoj prošlosti i sami nosili s izbjeglištvom i tražili zaštitu drugih zemalja kada su bili ugroženi ratom, danas u prosjeku imaju negativan stav prema tražiteljima azila koji iz istih ili sličnih razloga traže zaštitu od Hrvatske. Ovo je svakako zanimljiv nalaz i trebalo bi istražiti njegove razloge.

TREĆI DIO: KSENOFOBIJA PREMA ODREĐENIM NACIJAMA, RASAMA I SKUPINAMA

U sljedećem, posljednjem koraku, ispitivane smo stavove konkretizirali kroz ksenofobiju prema određenim nacionalnim, vjerskim i političkim skupinama. Zanimali su nas stavovi prema prisutnim nacionalnim manjinama: Srbima koji žive u RH, Bošnjacima koji žive u RH i Romima; prema manjinskim vjerskim opredjeljenjima u RH: muslimanima (pripadnicima islamske vjeroispovijesti) i ateistima; prema tri skupine evropskih doseljenika: doseljenicima iz zapadnih zemalja EU, doseljenicima iz istočnih zemalja EU i doseljenicima iz zemalja bivše Jugoslavije; prema sljedećim kulturalno udaljenijim rasama i nacijama: Kinezima, Crncima i Arapima te na koncu prema tražiteljima azila.

Za pripadnike svake navedene skupine, ispitanici su trebali procijeniti da li predstavljaju određenu vrstu opasnosti za RH: da li ugrožavaju sigurnost građana i njihove imovine, da li predstavljaju opasnost jer se ne žele prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi te da li predstavljaju opasnost jer ne vode računa o interesima Hrvatske i njenih građana. Ispitanici su na svako pitanje trebali odgovoriti sa DA ili NE i nije postojala mogućnost odgovora „ne znam“. Rezultati su prikazani na Slikama 11, 12 i 13.

Postotci iskazanih ksenofobičnih stavova različiti su za navedene skupine, a samo u jednom slučaju, strahu da doseljenici iz zemalja zapadne EU ugrožavaju sigurnost građana RH i njihove imovine, iznose manje od 10%. Maksimalan broj pozitivnih odgovora vezan je uz stav prema Romima kao izvoru opasnosti za RH jer se ne žele prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi. I na općenitoj razini možemo reći da hrvatski građani u najvećoj mjeri negativne stavove izražavaju prema Romima, a u najmanjoj prema doseljenicima iz zemalja zapadne EU.

Navedene manjine i skupine imaju različit status prema svojoj brojnosti i zastupljenosti u političkom životu te povijesti suživota s većinskom hrvatskom nacijom. Kada promatramo status srpske, bošnjačke i romske nacionalne manjine, možemo primijetiti da najviši postotak negativnih stavova građani izražavaju prema Romima. Prema ovoj nacionalnoj skupini preko 40% građana izražava ksenofobiju u sva tri ispitivana područja – sigurnosti, kulture i politike. Tradicionalni negativni stavovi prema ovoj nacionalnoj manjini, povezanom s visokim stupnjem siromaštva i socijalnom isključenošću, svakako nisu dobar prediktor njene integracije i osnaživanja. Ovaj bi nalaz svakako trebalo uzeti u obzir prilikom definiranja i provedbe strategija socijalne politike u ovom području. Smanjivanje ksenofobije prema Romima nužan je preduvjet uspjeha bilo kojeg programa, pa u tom smislu ciljana skupina ne smije biti samo ova nacionalna skupina već i pripadnici većinskog naroda koji s njima dolaze u doticaj.

U prosjeku preko trećine građana izražava negativne stavove prema Srbima. To je vjerojatna posljedica nedavnog iskustva rata te politike jačanja kolektivnog hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta. Za očekivati je da će se odmakom od takvih iskustava i politike i ovi ksenofobični stavovi ublažavati.

Kada govorimo o stavu prema Bošnjacima, primjetna je razlika između tri tipa ksenofobije: najmanji postotak građana smatra da ova nacionalna manjina ugrožava sigurnost građana RH i njihove imovine (17%), ali u većem postotku procjenjuju da Bošnjaci predstavljaju opasnost jer se ne žele prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi (25%) i zato što ne vode računa o interesima Hrvatske i njenih građana (26%). Ove razlike vjerojatno su posljedica većih kulturalnih razlika između Hrvata i Bošnjaka (utjecaji kršćanstva i islama na nacionalnu kulturu) te nespremnosti građana na multikulturalno društvo. U konačnici, možemo reći da velik udio građana Hrvatske (u prosjeku između 22% i 42%) iskazuje ksenofobiju prema tri nacionalne manjine, Srbima, Bošnjacima i Romima, uz koje ih veže tradicija suživota u istoj državi.

Oko trećine građana iskazuje negativan stav prema pripadnicima islamske vjeroispovijesti. Općenito, 30% njih smatra kako muslimani predstavljaju opasnost za sigurnost građana RH i njihove imovine. Zanimljivo je kako 17-18% građana iskazuje ksenofobiju prema ateistima, odnosno nevjernicima. To može biti posljedica obračuna s nedavnom socijalističkom prošlosti kada je ovaj svjetonazor bio favoriziran i istican, ali i porasta ove skupine u hrvatskom društvu i njenog sve snažnijeg utjecaja u javnom životu.

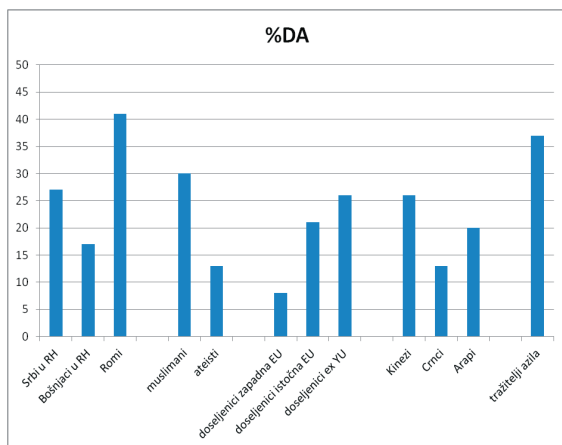
Prema udjelu građana koji iskazuju ksenofobiju, doseljenici u RH nisu jedinstvena kategorija. Najmanji postotak negativnih stavova iskazuje se prema doseljenicima iz zemalja zapadne EU, ali i on u području kulturalne i političke ugroženosti iznosi preko 10% (11%, odnosno 18%). Iskazana ksenofobija prema doseljenicima iz zemalja istočne EU i bivše Jugoslavije je podjednaka i kreće se između 21% i 28%. Zanimljivo je primijetiti da je strah za područje neželjenog kulturalnog utjecaja veći za kulturalno i povijesno bliže skupine, doseljenike iz zemalja bivše Jugoslavije, nego one udaljenije, doseljenike iz istočnih zemalja EU.

Iako građani RH imaju vrlo malo iskustava s doseljenicima iz izvan-evropskih zemalja i pripadnicima drugih rasa, relativno je velik udio ksenofobije prema ovim skupinama. U različitim područjima strahova, on se kreće između 13% (strah da Crnci ugrožavaju sigurnost građana RH i njihove imovine) i 32% (strah od kulturalnog utjecaja Kineza). Ovi negativni stavovi najvjerojatnije nisu stečeni iskustvom, već su posljedica preuzetih predrasuda i stereotipa te općenitog straha od različitosti prisutnog u monokulturalnim zemljama izraženog kolektivnog identiteta kakva je Hrvatska.

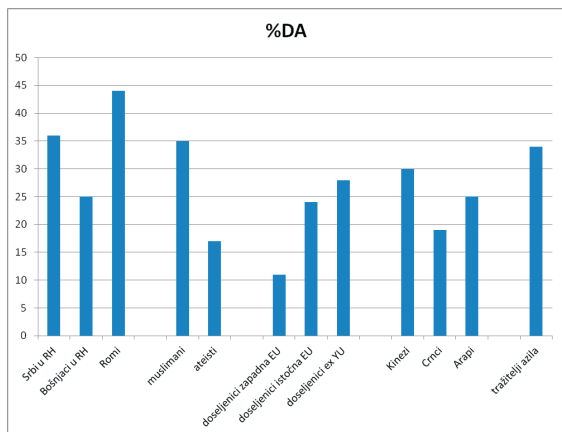
Na kraju, uz Rome, tražitelji azila predstavljaju skupinu prema kojoj je izraženo najviše negativnih stavova, između 33% i 37%. Ovaj podatak da preko trećine građana izražava ksenofobiju prema tražiteljima azila je zabrinjavajući i vjerojatno posljedica neznanja, neiskustva i preuzetih predrasuda. Ovi negativni stavovi, istaknimo 37% građana koji smatraju da tražitelji azila predstavljaju opasnost za građane RH i njihovu imovinu, predstavlja prepreku na koju će nailaziti svi oni koji će baviti pružanjem azila i pitanjem azilanata. Kako se od nas kao članice EU očekuje doprinos u ovom području, edukacija stanovništva i promjena ovih stavova trebala bi biti jedan od prioriteta razvoja civilnog društva.

Na kraju, korisno je i promijeniti perspektivu, te čašu ne gledati samo kao polupraznu, nego i kao polupunu. U svim ispitanim stavovima postoji kon-

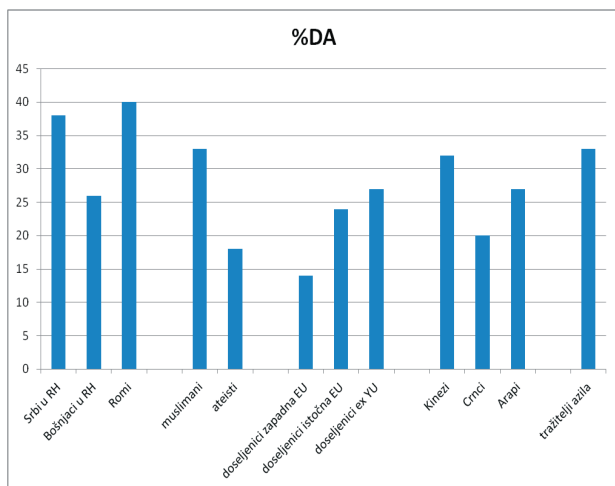
stantan veliki udio građana, njih uvijek preko 50% ili stabilna većina, koji ne izražavaju negativne stavove niti prema jednoj od navedenih skupina. Očito neskloni promatranju ljudi kroz njihov kolektivni identitet i uz njih vezane stereotipe i predrasude, ova većina osigurava potencijal hrvatskog društva u suzbijanju ksenofobije prema različitim i njihove diskriminacije.



SLIKA 11. Postotak građana koji pozitivno odgovaraju na pitanje: „Prema vašem mišljenju, ugrožava li navedena skupina sigurnost građana republike Hrvatske i njihovu imovinu?“



SLIKA 12. Postotak građana koji pozitivno odgovara na pitanje: „Prema vašem mišljenju, predstavlja li navedena skupina opasnost za Republiku Hrvatsku jer se ne želi prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi?“



SLIKA 13. Postotak građana koji pozitivno odgovara na pitanje: „Prema Vašem mišljenju, predstavlja li navedena skupina opasnost za Republiku Hrvatsku jer ne vode računa o interesima Hrvatske i njenih građana?“

ZAKLJUČAK

Građani Hrvatske u različitom postotku izražavaju ksenofobiju prema određenim manjinskim skupinama, ali ukupan udio se u većini slučajeva kreće iznad 20%. U najvećoj mjeri negativne stavove izražavaju prema Romima (do 44%), a u najmanjoj prema doseljenicima iz zemalja zapadne EU (do 14%). Ostale skupine nalaze se između ovih vrijednosti. Zanimljivo je da građani u prilično velikom postotku ksenofobiju izražavaju prema skupinama s kojima imaju iskustva suživota (npr. prema Srbima do 38%), kao i onim skupinama s kojima još nisu dolazili u doticaj u većoj mjeri (npr. Kinezi do 32% ili Arapi do 27%). Zabrinjava i visoki postotak ksenofobije prema općenitoj kategoriji tražitelja azila (do 37%).

Na kraju treba istaknuti da stabilna većina (uvijek preko 50%) građana ne iskazuje ksenofobične stavove niti prema jednoj ispitivanoj skupini.

KLJUČNI NALAZI

Ulaskom Republike Hrvatske u EU, dodatno se aktualizirao problem migracija stanovništva i pitanje prihvaćanja imigranata od strane domicilnog stanovništva. Provedenim istraživanjem želio se dobiti uvid u stavove punoljetnih građana RH na temu useljavanja stranaca.

Većina ispitanika iskazala je snažan i vrlo snažan nacionalni i vjerski identitet, dok manjini ovi identiteti nisu važni. Budući da su velika većina njih pripadnici hrvatske nacije i rimokatoličke vjeroispovijesti, možemo zaključiti da su ovi grupni identiteti važna odrednica suvremenog hrvatskog društva. U odnosu na druge europske zemlje, a posebno one zapadne, nacionalni i vjerski identitet naših građana snažnije je izražen.

Obzirom na stavove prema diskriminaciji, generalno zaključujemo kako građani Hrvatske izražavaju jasnu deklarativnu podršku nediskriminaciji, ali su puno manje uvjereni u ispravnost i njene primjene u svakodnevnom životu. Obzirom na ksenofobične stavove prema useljavanju stranaca u Hrvatsku, građani RH u prosjeku laviraju na granici između ksenofobičnih i podržavajućih stavova prema useljavanju stranaca u Hrvatsku.

Obzirom na stavove prema multikulturnom društvu, građani Hrvatske u prosjeku pokazuju blagi pozitivan stav prema multikulturalizmu.

Možemo zaključiti kako na općenitoj razini građani Hrvatske u prosjeku ne podržavaju diskriminaciju, podržavaju multikulturalizam i ne iskazuju izrazite ksenofobične stavove. Pritom iskazuju važnost nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta. Prosječne vrijednosti mjerenih koncepata, kreću se oko neutralne točke na svim izmjerenim stavovima, a raspodjela procjena pokazuje da se većina građana ne smješta u pozitivnom ili u negativnom dijelu pojedinog stava. Kada govorimo o snazi nacionalnog i vjerskog grupnog identiteta te nesklonosti diskriminaciji, težište uzorka je u području viših vrijednosti. U slučaju ksenofobije i multikulturalizma, distribucije su simetrične, pa možemo zaključiti da građane Republike Hrvatske u podjednakoj mjeri čine oni koji izražavaju ksenofobiju i oni koji podržavaju multikulturalizam.

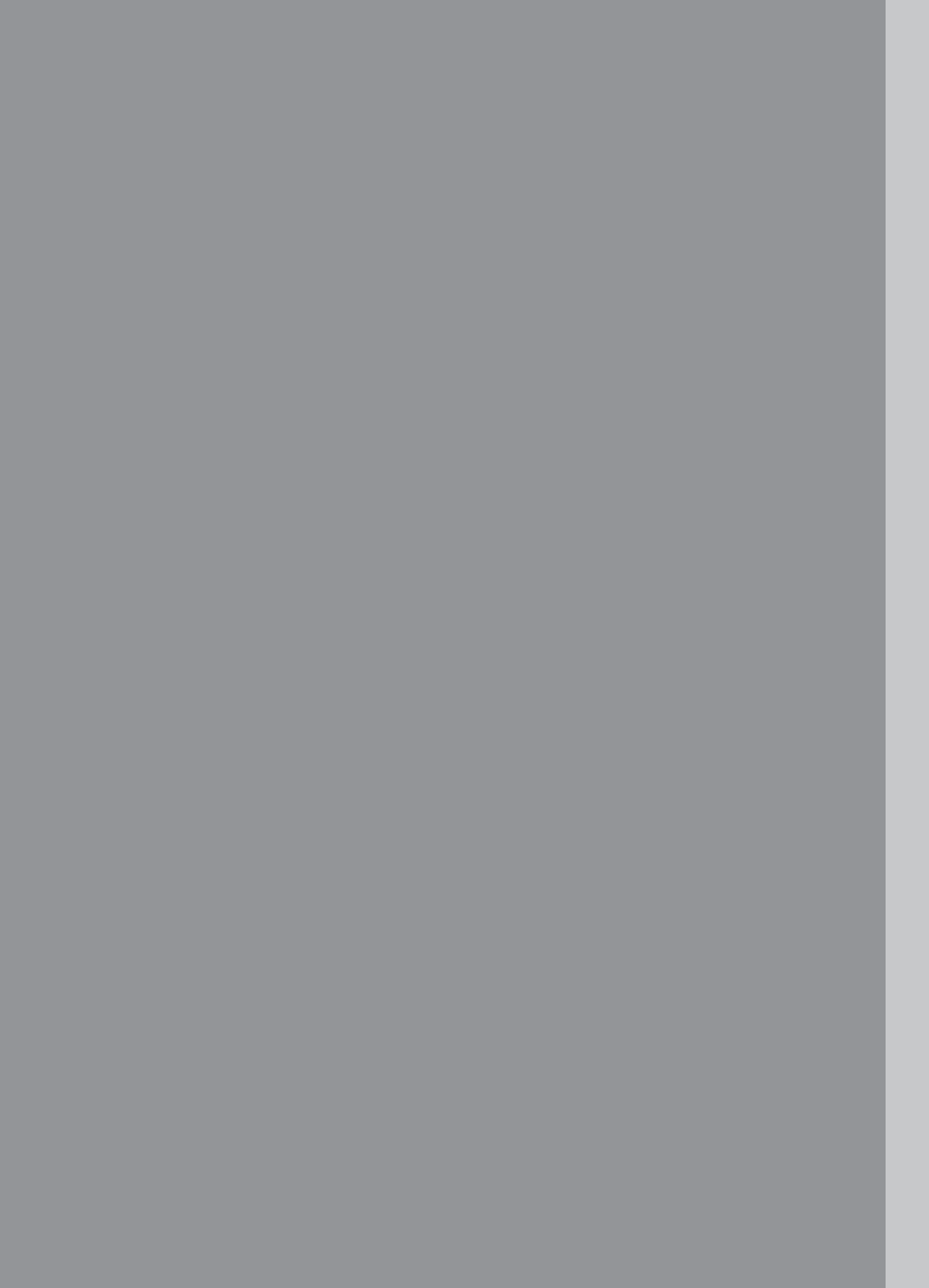
U svrhu utvrđivanja individualnih razlika u mjerenim konceptima, provedene su četiri odvojene linearne regresijske analize za svaki od navedenih stavova kao kriterijskom varijablom te određenim socio-demografskim i psihosocijalnim varijablama kao prediktorima. Odabrani prediktori objasnili su značajan udio varijance sva četiri stava: ukupno 16% individualnih razlika u ksenofobiji ($R=0.41$; $\text{adj}R^2 = 0.16$); 14% individualnih razlika u antidiskriminacijskim stavovima ($R=0.39$; $\text{adj}R^2 = 0.14$); 23% individualnih razlika u podršci multikulturalizmu ($R=0.49$; $\text{adj}R^2 = 0.23$) i 29% važnosti nacionalnog i vjerskog identiteta ($R=0.55$; $\text{adj}R^2 = 0.29$).

Važno je istaknuti kako je doživljaj ekonomske nesigurnosti (a ne visina mjesečnih prihoda) značajan prediktor svih ispitivanih stavova te povezan s nacionalizmom, ksenofobijom, diskriminacijom stranaca i negativnim stavom prema multikulturalizmu. Također, važnim faktorom pokazuje se i doticaj s pripadnicima drugih nacija ili vjeroispovijesti te iskustvo mijenjanja mjesta boravišta. Politička orijentacija na dimenziji lijevo-desno očekivani je značajan prediktor svih ispitivanih stavova. Ona obuhvaća svjetonazorske stavove koji se izravno manifestiraju u mjerenim stavovima.

Nadalje, rezultati pokazuju da se građani Hrvatske u većoj mjeri slažu s restriktivnom nego liberalnom politikom dodjele državljanstva stranim doseljenicima te u prosjeku iskazuju jedino blago pozitivan stav prema useljavanju stranaca koji u Hrvatsku dolaze radi školovanja, dok imaju negativan stav prema useljavanju ekonomskih imigranata i tražitelja azila.

Iako dosad nemaju većih iskustava s useljavanjem stranaca u Republiku Hrvatsku, ili možda baš zbog toga, naši građani u prosjeku imaju restriktivne stavove prema useljavanju stranaca i dodjeli hrvatskog državljanstva. Jedan od razloga je svakako i ekonomska kriza, odnosno manjak ponude zaposlenja i visoka stopa nezaposlenosti. To ilustrira i jasno negativan stav prema ekonomskim imigrantima. Iako Hrvatska spada u one europske zemlje čiji su se građani u nedavnoj prošlosti i sami nosili s izbjeglištvom i tražili zaštitu drugih zemalja kada su bili ugroženi ratom, danas u prosjeku imaju negativan stav prema tražiteljima azila koji iz istih ili sličnih razloga traže zaštitu od Hrvatske. Ovo je svakako zanimljiv nalaz i trebalo bi istražiti njegove razloge. Obzirom na ksenofobiju prema određenim nacionalnim, vjerskim i političkim skupinama, građani Hrvatske u različitom postotku izražavaju ksenofobiju prema određenim manjinskim skupinama, ali ukupan udio se u većini slučajeva kreće iznad 20%. U najvećoj mjeri negativne stavove izražavaju prema Romima (do 44%), a u najmanjoj prema doseljenicima iz zemalja zapadne EU (do 14%). Ostale skupine nalaze se između ovih vrijednosti. Zanimljivo je da građani u prilično velikom postotku ksenofobiju izražavaju prema skupinama s kojima imaju iskustva suživota (npr. prema Srbima do 38%), kao i onim skupinama s kojima još nisu dolazili u doticaj u većoj mjeri (npr. Kinezi do 32% ili Arapi do 27%). Zabrinjava i visoki postotak ksenofobije prema općenitoj kategoriji tražitelja azila (do 37%).

Na kraju treba istaknuti da stabilna većina (uvijek preko 50%) građana ne iskazuje ksenofobične stavove niti prema jednoj ispitivanoj skupini.



4 Prilog: Anketni upitnik



TARGET d.o.o. za istraživanje tržišta,
Kneza Mislava 5, 10000 Zagreb
Tel. 01 4657 830

Dobar dan, moje ime je _____ i suradnik sam agencije Target d.o.o. za istraživanje tržišta. Trenutno provodimo istraživanje o određenim nacionalnim manjinama u Republici Hrvatskoj.

Anketa je u potpunosti anonimna, te Vaši podaci neće biti davani na uvid pojedincima, organizacijama ili institucijama te Vas stoga molimo da slobodno i iskreno izrazite svoje mišljenje.

Mogu li molim Vas razgovarati sa osobom iz Vašeg kućanstva koja je starija od XX godina, a posljednja je od ukućana starijih od XX godina imala rođendan?

1. Pročitat ću Vam neke opće tvrdnje o useljavanju stranaca u Hrvatsku. Molim Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa svakom pojedinom tvrdnjom. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 1

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Naša zemlja uopće nije u stanju kontrolirati useljavanje stranaca.	1	2	3	4	5	6
2. Strani doseljenici uzrokuju porast kriminaliteta.	1	2	3	4	5	6
3. Strani doseljenici uzimati će posao ljudima koji oduvijek tu žive.	1	2	3	4	5	6
4. Ne osjećam se ugodno u kontaktu sa strancima koji su se doselili u Hrvatsku.	1	2	3	4	5	6
5. Brine me mogućnost širenja nepoznatih bolesti koje donose strani doseljenici.	1	2	3	4	5	6

6. Bojim se da će u slučaju rata ili napetosti, strani doseljenici biti lojalni zemljama iz kojih potječu, a ne Hrvatskoj.	1	2	3	4	5	6
7. S porastom useljavanja stranaca, bojim se da će se naš život promijeniti nagore.	1	2	3	4	5	6
8. Sumnjam da će stranim doseljenicima interes naše zemlje biti na prvom mjestu.	1	2	3	4	5	6
9. Bojim se da će naša vlastita kultura nestati s porastom useljavanja stranaca.	1	2	3	4	5	6

2. Obzirom da ne postoje jednoznačni stavovi o pravima stranih doseljenika u Republici Hrvatskoj, molimo Vas da slobodno i iskreno izrazite svoje slaganje sa sljedećim tvrdnjama. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 2

Svim legalnim stranim doseljenicima u Republici Hrvatskoj trebalo bi osigurati:

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Jednak položaj pred hrvatskim pravosuđem poput onog što imaju i državljani Hrvatske.	1	2	3	4	5	6
2. Jednaka prava na obrazovanje, identična pravima koji imaju državljani Hrvatske.	1	2	3	4	5	6
3. Jednaku socijalnu i zdravstvenu zaštitu poput one koji imaju državljani Hrvatske.	1	2	3	4	5	6
4. Jednaka prava na zapošljavanje poput onog što imaju i državljani Hrvatske.	1	2	3	4	5	6

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
5. Pravo na korištenje vlastitog jezika.	1	2	3	4	5	6
6. Pravo na očuvanje svoje kulture.	1	2	3	4	5	6
7. Pravo na slobodu govora i javnih istupa.	1	2	3	4	5	6
8. Pravo na zaštitu od diskriminacije.	1	2	3	4	5	6
9. Pravo na spajanje obitelji u smislu da se omogućiti dolazak i useljavanje članova uže obitelji.	1	2	3	4	5	6
10. Besplatno učenje hrvatskog jezika	1	2	3	4	5	6

3. Postoje različita mišljenja o tome treba li stranim doseljenicima omogućiti državljanstvo Republike Hrvatske. Molim Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa sljedećim tvrdnjama. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 3

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Svi strani doseljenici trebali bi nakon određenog perioda automatski dobiti državljanstvo RH.	1	2	3	4	5	6
2. Članovima uže obitelji stranih doseljenika trebalo bi omogućiti dobivanje državljanstva RH.	1	2	3	4	5	6

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
3. Samo strani doseljenici koji su u stalnom radnom odnosu trebali bi dobiti državljanstvo RH.	1	2	3	4	5	6
4. Hrvatsko državljanstvo trebalo bi dodjeljivati strancima samo u rijetkim i posebnim slučajevima.	1	2	3	4	5	6

4. Postoje različita mišljenja o tome treba li strancima omogućiti ulazak u Hrvatsku neovisno o njihovim motivima. Molim Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa sljedećim tvrdnjama. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 3

Hrvatska bi trebala biti otvorena za:

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Ekonomske imigrante (osobe koje useljavaju u Hrvatsku radi zaposlenja)	1	2	3	4	5	6
2. Strance koji dolaze na školovanje	1	2	3	4	5	6
3. Tražitelje azila (izbjeglice iz različitih zemalja koje traže zaštitu Hrvatske)	1	2	3	4	5	6

5. Molim Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa sljedećim tvrdnjama o stranim doseljenicima. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 5

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Da bi bili prihvaćeni članovi našeg društva, strani doseljenici trebali bi odustati od svoje kulture.	1	2	3	4	5	6
2. Da bi bili prihvaćeni članovi našeg društva, strani doseljenici ne bi smjeli javno pokazivati svoje vjerske i kulturne običaje.	1	2	3	4	5	6
3. Da bi bili prihvaćeni članovi našeg društva, strani doseljenici trebaju prihvatiti hrvatsku većinsku kulturu kao svoju vlastitu.	1	2	3	4	5	6
4. Etničkim manjinama u Hrvatskoj treba omogućiti neke prostore u kojima će se osjećati kao kod svoje kuće.	1	2	3	4	5	6
5. Etnički miješana područja su neprocjenjiva vrijednost hrvatskog društva.	1	2	3	4	5	6
6. Međusobno druženje pripadnika različitih nacija obogaćuje građane.	1	2	3	4	5	6

6. Kod određenih je ljudi prisutna zabrinutost da određene skupine predstavljaju potencijalnu opasnost za Republiku Hrvatsku. Primjerice, ugrožavaju sigurnost građana i njihovu imovinu, ne žele se prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi ili pak ne vode računa o interesima Hrvatske i njenih građana.

6a. Prema Vašem mišljenju, ugrožavaju li niže navedene skupine sigurnost građana Republike Hrvatske i njihovu imovinu?

	Da	Ne
1. Srbi koji žive u Hrvatskoj	1	2
2. Bošnjaci koji žive u Hrvatskoj	1	2
3. Romi	1	2
4. Muslimani (pripadnici islamske vjeroispovijesti)	1	2
5. Ateisti (nevjernici)	1	2
6. Doseljednici iz zapadnih zemalja EU	1	2
7. Doseljednici iz istočnih zemalja EU	1	2
8. Doseljednici iz zemalja bivše Jugoslavije	1	2
9. Kinezi	1	2
10. Crnci	1	2
11. Arapi	1	2
12. Tražitelji azila (izbjeglice iz različitih zemalja koje traže zaštitu Hrvatske)	1	2

6b. Prema Vašem mišljenju, predstavljaju li niže navedene skupine opasnost za Republiku Hrvatsku jer se ne žele prilagoditi većinskoj hrvatskoj kulturi?

	Da	Ne
1. Srbi koji žive u Hrvatskoj	1	2
2. Bošnjaci koji žive u Hrvatskoj	1	2
3. Romi	1	2
4. Muslimani (pripadnici islamske vjeroispovijesti)	1	2
5. Ateisti (nevjernici)	1	2
6. Doseljednici iz zapadnih zemalja EU	1	2
7. Doseljednici iz istočnih zemalja EU	1	2
8. Doseljednici iz zemalja bivše Jugoslavije	1	2
9. Kinezi	1	2
10. Crnci	1	2
11. Arapi	1	2
12. Tražitelji azila (izbjeglice iz različitih zemalja koje traže zaštitu Hrvatske)	1	2

6c. Prema Vašem mišljenju, predstavljaju li niže navedene skupine opasnost za Republiku Hrvatsku jer ne vode računa o interesima Hrvatske i njenih građana?

	Da	Ne
1. Srbi koji žive u Hrvatskoj	1	2
2. Bošnjaci koji žive u Hrvatskoj	1	2
3. Romi	1	2
4. Muslimani (pripadnici islamske vjeroispovijesti)	1	2
5. Ateisti (nevjernici)	1	2
6. Doseljednici iz zapadnih zemalja EU	1	2
7. Doseljednici iz istočnih zemalja EU	1	2
8. Doseljednici iz zemalja bivše Jugoslavije	1	2
9. Kinezi	1	2
10. Crnci	1	2
11. Arapi	1	2
12. Tražitelji azila (izbjeglice iz različitih zemalja koje traže zaštitu Hrvatske)	1	2

7. Pročitat ću Vam neke opće tvrdnje o useljavanju stranaca u Hrvatsku. Molim Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa svakom pojedinom tvrdnjom. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Nimalo se ne slažem“, dok 6 označava „U potpunosti se slažem“.

Pokažite karticu za pitanje 7

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Ugodno je imati priliku živjeti u sredini u kojoj žive ljudi različitih vjera, nacija i porijekla.	1	2	3	4	5	6
2. U redu je da stranci koji su doselili u našu zemlju ostanu vezani uz svoju kulturu i korijene.	1	2	3	4	5	6
3. Podržavam doseljavanje stranaca u Hrvatsku.	1	2	3	4	5	6

	Nimalo se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Više se ne slažem nego slažem	Više se slažem nego ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
4. Vjerujem da su strani doseljednici spremni podržati našu zemlju u slučaju krize.	1	2	3	4	5	6
5. Stranci koji doseljedavaju u Hrvatsku obogaćuju našu kulturu.	1	2	3	4	5	6

8. Pročitat ću Vam neke opće tvrdnje u vezi nacionalne pripadnosti i vjere. Molim Vas da procijenite u kojoj mjeri slijedeće tvrdnje opisuju Vas osobno. Prilikom procjene koristite skalu od 6 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Potpuno netočno, to uopće ne vrijedi za mene“, dok 6 označava „U potpunosti točno, to u potpunosti vrijedi za mene“.

Pokažite karticu za pitanje 8

	Potpuno netočno, to uopće ne vrijedi za mene	Uglavnom netočno	Više netočno nego točno	Više točno nego netočno	Uglavnom točno	U potpunosti točno, to u potpunosti vrijedi za mene
1. Izuzetno mi je važna pripadnost mojoj naciji.	1	2	3	4	5	6
2. Osjećaj nacionalne pripadnosti čini me cjelovitom osobom.	1	2	3	4	5	6
3. Kada netko tko nije pripadnik moje nacije kritizira pripadnike moje nacije, osjećam se osobno kritiziranim.	1	2	3	4	5	6
4. Meni osobno vjera je izuzetno važna.	1	2	3	4	5	6
5. Nastojim se pridržavati načela vjere u svakodnevnom životu.	1	2	3	4	5	6

	Potpuno netočno, to uopće ne vrijedi za mene	Uglavnom netočno	Više netočno nego točno	Više točno nego netočno	Uglavnom točno	U potpunosti točno, to u potpunosti vrijedi za mene
6. Redovito odlazim na bogoslužja.	1	2	3	4	5	6

9. Kako biste na dimenziji lijevo-desno, procijenili Vaše vlastito političko opredjeljenje?

SASVIM LIJEVO			Niti lijevo niti desno (CENTAR)			SASVIM DESNO
1	2	3	4	5	6	7

10. Koja je stranka najbliža Vašem političkom uvjerenju?

88. Ne znam
99. Niti jedna

SOCIO - DEMOGRAFSKI PODACI

D1. Spol ispitanika:

- Muški
- Ženski

D2. Možete li mi reći koliko godina imate?

--	--

D3. Možete li procijeniti koje ste nacionalnosti?

Pokažite karticu za pitanje D3

- Hrvatske
- Srpske
- Bošnjacke
- Albanske
- Romske
- Nacionalno neopredjeljen/a
- Neke druge: _____

D4a. Ima li u vašoj obitelji pripadnika drugih nacija, odnosno, drugačijeg nacionalnog opredjeljenja?

- Da, uključujući i moju užu obitelj (roditelji, braća i sestre, supružnik, djeca)
- Da, ali samo unutar šire obitelji
- Ne, koliko mi je poznato

D4b. Ima li u Vašem krugu prijatelja pripadnika drugih nacija, odnosno, drugačijeg nacionalnog opredjeljenja?

- Da, u užem krugu prijatelja.
- Da, ali unutar šireg kruga prijatelja
- Ne, koliko mi je poznato

D5. Kako biste opisali svoju vjeroispovijest?

Pokažite karticu za pitanje D5

- Rimokatolička / Katolička
- Pravoslavna
- Islamska
- Nisam vjernik(ca) / Agnostik/ Ateist
- Neka druga: _____

D6a. Ima li u Vašoj obitelji pripadnika drugih vjeroispovijesti, odnosno, pripadnika drugačijeg religijskog opredjeljenja?

- Da, uključujući i moju užu obitelj (roditelji, braća i sestre, supružnik, djeca)
- Da, ali samo unutar šire obitelji
- Ne, koliko mi je poznato

D6b. Ima li u Vašem krugu prijatelja pripadnika drugih vjeroispovijesti, odnosno, pripadnika drugačijeg religijskog opredjeljenja?

- Da, u užem krugu prijatelja
- Da, ali unutar šireg kruga prijatelja
- Ne, koliko mi je poznato

D7. Koji je Vaš trenutni bračni status?

1. Samac / Nikad se nisam ženio (udavala)
2. Oženjen / Udata
3. Izvanbračna zajednica
4. Razveden / Razvedena
5. Rastavljen /Rastavljena
6. Udovac / Udovica
7. Istospolna zajednica

D8. Jeste li ikada tijekom dosadašnjeg života mijenjali mjesto boravišta?

1. Ne
2. Da, boravio/la sam u drugim mjestima unutar Hrvatske
3. Da, boravio/la sam u drugim mjestima u inozemstvu
4. Da, boravio/la sam u drugim mjestima i unutar Hrvatske i u inozemstvu

D9. Imate li Vi vlastite djece?

1. Da
2. Ne

D9a. Koliko djece (osobe do 18 godina, uključujući i one od 18 godina) živi u Vašem kućanstvu?

--	--

D10. Koji je najviši stupanj obrazovanja koji ste postigli?

1. Nezavršena osnovna škola (manje od 8 razreda)
2. Završena osnovna škola (8 razreda)
3. Završeno stručno obrazovanje nakon osnovne škole u trajanju od 1 do 3 godine
4. Završena četverogodišnja srednja škola ili gimnazija
5. Završen fakultet, akademija, visoka ili viša škola
6. Završeno posljediplomsko obrazovanje (specijalističko, magistar znanosti, doktor znanosti)
7. Odbijam odgovoriti

BILJEŠKE ANKETARA**1. Mjesto provedbe ankete:**

2. Županija:

D11. Koji je Vaš trenutni radni status?

1. Zaposlen (a) puno radno vrijeme – na određeno vrijeme
2. Zaposlen (a) puno radno vrijeme – na neodređeno vrijeme
3. Zaposlen (a) na pola radnog vremena
4. Samozaposlen (a) / Vlasnik (ca) obrta, trgovine, poslovanja
5. Umirovljenik / Umirovljenica
6. Učenik (ca) / Student (ica)
7. Nezaposlena osoba, u potrazi za poslom
8. Kućanica, nezaposlena osoba koja ne traži posao
9. Odbijam odgovoriti

D12. Koliko osoba, uključujući Vas, živi u Vašem kućanstvu?

--	--

D13. Kada zbrojite sve prihode svih članova kućanstva, računajući redovite plaće i mirovine, prihode od povremenih djelatnosti ili iznajmljivanja, socijalne pomoći i slično, možete li procijeniti koliko otprilike iznose prosječna mjesečna primanja Vašeg kućanstva?**Anketar: Pokažite karticu za pitanje D13**

1. Do 3,000 kuna
2. Od 3,001 do 6,000 kuna
3. Od 6,001 do 10,000 kuna
4. Od 10,001 do 15,000 kuna
5. Od 15,001 do 22,000 kuna
6. Više od 22,000 kuna
7. Ne znam / Odbijam odgovoriti

D14. Molim Vas da procijenite koliko je vjerojatna mogućnost da se Vaši prihodi smanje u narednih godinu dana, primjerice zbog gubitka posla, smanjenja plaće ili mirovine, odlaska ukućana koji zarađuju, smanjenja povremenih prihoda i slično?

NIMALO VJEROJATNA					VRLO VJEROJATNA
1	2	3	4	5	6

3. Datum:

--	--

--	--

2013

4. Anketar:
